

41-asis respublikinis jaunųjų filologų konkursas

Balandžio 8–9 d. Vilniaus universitete įvyko 41-asis respublikinis jaunųjų filologų konkursas. Jį kartu su Švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos mokinių informavimo ir techninės kūrybos centru organizavo VU Filologijos fakultetas. Į konkursą buvo kviešti daugiau nei devyniasdešimties darbų autoriai, jie dirbo šešiose (prozos, poezijos, literatūros kritikos, publicistikos, tautosakos ir kalbos) sekcijose.

Geriausių jaunųjų filologų darbus vertino kompetentinga komisija (jai vadovavo Rašytojų sąjungos pirmininkas Jonas Liniauskas) – poetai, prozininkai, publicistai, literatūros, tautosakos ir kalbos tyrėjai. Šiais metais komisija pripažino geriausiais ir I laipsnio diplomais apdovanojo: už prozą – Gabrielę Pumerytę (Vilkaviškio „Aušros“ vidurinė mokykla, mokyt. Nijolė Meškauskienė), už poeziją – Dovilę Kuzminskaitę (Vilniaus Tuskulėnų vidurinė mokykla, mokyt. Diana Builienė), už literatūros kritikos darbą – Tada Bugnevičių (Vilniaus licėjus, mokyt. Asta Karaliūtė-Bredelienė), už publicistiką – Airą Buškutę (Anykščių Jono Biliūno gimnazija, mokyt. Dalia Andriuškevičienė), už tautosakos darbą – Gitą Barkauskaitę, Inetą Barkauskaitę, Andrių Semionovą (Radviliškio r. Griškiškio Jono Poderio vidurinė mokykla, mokyt. Audra Indrėkienė, Klemas Indrėkus), už kalbos darbą – Rasą Jakučionytę (Molėtų r. Alantės vidurinė mokykla, mokyt. Genė Jakučionienė). Konkūrso nugalėtojai ir prizininkai buvo iškilmingai apdovanoti Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto, „Šviesos“, „Baltų lankų“, Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklų knygomis.

Į kalbos sekciją, kurios darbus vertino VU Lietuvos kalbos katedros docentės Nijolė Linkevičienė ir Daiva Sinkevičiūtė, pateko 21 darbas. Jų autoriai tyrė vardyną, domėjosi savo krašto leksika, nagrinėjo žodynuose skėlbiamus leksikos duomenis ir žodžių vartojimą grožinėje literatūroje, domėjosi savo pačių vartojama kalba.

Kalbininkėms vertinant darbus ir atrenkant geriausius kreiptas dėmesys į pačią darbo medžiagą (kiek ir iš kur jos surinkta, kaip ta medžiaga pateikta darbe). Taip pat vertinta, ar darbe yra tiriamasis aprašas: žiūrėta, kaip jaunieji tyrėjai skirsto kalbos duomenis, ar vienodas ir pagrįstas medžiagos skirstymo lygmuo, keliais aspektais nagrinėjama surinkta medžiaga, kokia darbo sandara, kokia literatūra skaityta ir t. t. Atrenkant geriausius darbus žiūrėta ir į išvadas – jų pagrįstumą, naujumą, savarankiškumą.

Geriausiam šių metų Rasos Jakučionytės kalbos darbe „Alantos krašto vietovardžių semantika“ nagrinėjami pačios autorės surinkti gimtųjų vietų vardyno duomenys, pateikiama vietos tarpe užrašytų ir transkribuotų žmonių pasakojimų, o visų vietovardžių semantika kvalifikuotai nagrinėjama remiantis Aleksandro Vanago ir kitų vardynininkų mokslo darbais. II laipsnio diplomus gavo Indrė Sorokinaitė ir Sonata Vainauskaitė už darbą „Vardų parinkimo motyvacija Lazdijų rajone ir Lazdijų Motiejaus Gustaičio gimnazijoje“ (Lazdijų Motiejaus Gustaičio gimnazija, mokyt. Vida Kvaraciejienė). Šis tyrimas išsiskyrė logine argumentacija ir įžvalgomis. Tokį patį diplomą gavo ir Rita Stankutė už darbą „Varnių regioninio parko vietovardžių daryba. Agronimai ir smulkieji vietų vardai“ (Važnių Motiejaus Valančiaus gimnazija, mokyt. Vlada Vengrienė). Šios autorės darbas buvo labai gerai įvertintas dėl vietovardžių analizės pagal įvardijamus objektus ir darybą, be to, įdomus skaityti dėl gerai parengtų žemėlapių ir pridėtų tautosakos duomenų.

III laipsnio diplomų už darbą „Radviliškio Lizdeikos gimnazijos mokinių asmenvardžiai“ buvo įvertinta Adelė Dagtė (Radviliškio Lizdeikos gimnazija, mokyt. Laima Verbickienė). Autorė nagrinėjo savo mokyklos mokinių vardus, pavardes, pravardes, jų kilmę, darybą ir davimo motyvus. Taip pat buvo įvertintas Agnės Ivaškevičiūtės ir Vaidos Rokaitės darbas „Ukmergės r. Šešuolių seniūnijos toponimai“ (Ukmergės Užupio vidurinė mokykla, mokyt. Laima Juzėnienė): jame mokinės darybiškai nagrinėjo pačių per ekspedicijas surinktus savo krašto vietovardžius, pateikė vietovardžių kilmės aiškinimų, užrašytų iš kaimo žmonių lūpų. III laipsnio diplomą gavo ir Ieva Petruškaitė už darbą „Šiuolaikiniai arklių vardai“ (Vilniaus r. Pagirių gimnazija, mokyt. Giedrė Rusilienė). Jo autorė nagrinėjo arklių vardų kilmę ir svarstė jų davimo motyvus.

Jaunųjų filologų konkūrsė paskatintos šių darbų autorės: Audra Padlipskaitė už darbą „Ukmergės r. Želvos krašto ūkininkų leksika“ (Želvos vidurinė mokykla, mokyt. Rasa Povylienė), Dovilė Gervinskaitė, Justina Rinkevičiūtė už darbą „Ukmergės r. Šešuolių seniūnijos gyventojų pravardės“ (Ukmergės Užupio vidurinė mokykla, mokyt. Laima Juzėnienė), Ieva Bendoriūtė, Simona Bliūdžiūtė, Simona Džermeikaitė, Gedmina Šumakarytė už darbą „Homoformos. Homografai. Žodžiai žodžiuose. Netikėtos sandūros ir kitos žodinės įdomybės“ (Vilkaviškio „Aušros“ vidurinė mokykla, mokyt. Andrius Damušis).

Į konkursą Vilniuje buvo pakviesti dar kelių darbų autoriai: Edita Ratkevičiūtė („Palyginimai Jurgos Ivanauskaitės romane „Miegančių drugelių tvirtovė“. Vartojimo reikšmės“) iš Pānevėžio „Minties“ gimnazijos (mokyt.

Emilija Gedraitienė), Indrė Urbonaitė, Tadas Tiškus („Gimnazistų kalbos vartojimo ypatumai: sakinės kalbos problemos ir skyrybos ženklų rašymo įgūdžiai“) iš Rasėnių „Žemaičio“ gimnazijos (mokyt. Rūta Sadauskaitė), Justė Anceravičiūtė, Julija Klimavičiūtė („Šeštokų miestelio kapinėse palaidotų žmonių vardai“) iš Šeštokų vid. mokyklos (mokyt. Irena Meištienė) ir Kristina Ciparytė, Živilė Gerulytė („Telšių miesto įmonių pavadinimai“) iš Telšių „Germanto“ vidurinės mokyklos (mokyt. Irena Butkienė).

Kasmet skaitant konkurso dalyvių darbus nesunku pastebėti, kad mokinių tyrimai tobulėja. Iš šių ir ankstesnių metų darbų vertinimo patirties matyti, kad norint būti pakviestam į konkursą vien surinktos ir tvarkingai pateiktos medžiagos neužtenka: ji turi būti pagrįstai išnagrinėta. Pačių geriausių darbų autoriai surinktą medžiagą nagrinėja keliais aspektais.

Siūlytina kalbos sekcijos darbų autoriams visą surinktą medžiagą teikti priede, ypač kai nagrinėjami surinkti žmonių pasakojimai, nes tekste teikiama medžiaga tik blaško skaitytoją ir trukdo pačiam autoriui ją nagrinėti. Kai surinkta medžiaga pateikiama kaip priedas, autoriui atsiranda daugiau laisvės ją grupuoti, interpretuoti, nagrinėti keliais pasirinktais aspektais. Iš gyvosios kalbos rinkti duomenys turi būti kirčiuojami, o iš anketų ar literatūros (žodynų, grožinės literatūros ir kt.) paimta medžiaga pateikiama su aiškiais ir tiksliais šaltinių nuorodomis.

Atrodo, mokiniams sunkoka teikti autentišką tarminę medžiagą. Pastaruoju metu smarkiai sumažėjęs gimtosios šnektos tyrimų skaičius greičiausiai susijęs ir su mokiniams sunkiai perprantama transkripcija. Bet tarmių medžiagos jokių būdų negalima apleisti, tai yra gyvoji lietuvių kalbos versmė. Norisi skatinti jaunuosius tyrėjus padirbėti savo šnektos baruose: pažiūrėti, kokių čia vartojama žodžių, nebūdingų kitoms šnektoms, ar žodžių, vartojamų kitomis reikšmėmis negu bendrinėje kalboje arba kitose šnektose. Galima panagrinėti ir šnektos daiktavardžio, būdvardžio, veiksmažodžio morfologiją: pateikti sistemos aprašą, išryškinti jos ypatumus. Būtų įdomu patyrinėti ir šnektos kirčiavimą, pavyzdžiui, atskirų žodžių grupių (dūrinių, žodžių su priešdėliais ar pan.) kirčiavimo ypatybes. Įdomūs būtų ir tarmės sintaksės tyrimai. Imantis tirti savo šnektą patartina perskaityti neseniai išleistą „Lietuvių kalbos tarmių chrestomatiją“ (2004), serijos „Lietuvių kalbos tarmės mokyklai“ leidinius, pasidomėti kitais naujesniais dialektologijos darbais.

Mieste ar miesteliuose gyvenantys mokiniai galėtų panagrinėti ir savo vietovės žargoną ar šnekamąją įvairaus amžiaus grupių (greičiausiai jaunimo) kalbą. Būtų įdomu paskaityti darbų apie tai, kokia leksika vartojama tam tikrų amžiaus grupių ir kuo ji skiriasi nuo oficialiosios, į žodynus įtrauktos leksikos. Vertingi būtų darbai apie tai, kokių pokyčių vyksta šnekamojoje kalboje: kaip trumpinami vardai, žodžiai, kokių naujų žodžių atsiranda ir kaip žodžių pasirinkimas priklauso nuo kalbėjimo situacijos. Taip pat būtų galima panagrinėti ir šnekamosios kalbos kirčiavimo ypatumus, šnekamosios kalbos sakinių konstrukcijas.

Būtų perspektyvų panagrinėti ir kalbą, vartojamą naudojantis „Skype“ pokalbių programą: kaip trumpinami žodžiai, kaip reiškiamos kalbėtojų mintys, emocijos, kokia vyrauja sintaksinė raiška ir t. t. Be to, gerai pažįstant pokalbių dalyviūs galima pagrįstai nusakyti, kodėl jie pasirenka vienokius ar kitokius vardus. Šios informacijos galima paklausinėti ir draugų: kaip vadinami jų pokalbių draugai ir kodėl jų draugai taip yra pasivadinę (juk į šiuos klausimus mokiniai iš savo draugų tikrai daug greičiau gaus atsakymus nei po interneto pokalbių svetainės klaidžiojantis rimtas mokslininkas). Technikos pažanga ir moderniosios technologijos kalbos mokslui gali duoti daug pozityvaus, reikia tik inciatyvos tuo pasinaudoti.

Skaitant konkursui pateiktus darbus matyti vienas bendras trūkumas: mokiniai nemoka naudotis literatūra. Vis dažniau pasitaiko darbų, kurių autoriai nekūrybingai nurašo tekstą nuo mokslo ar populiariosios literatūros; kartais visame darbe nėra jokio tyrimo ar medžiagos analizės – komisijai pateikiamas tik referatyvus tekstas. Tokie darbai nėra konkurso tikslas, nes iš mokinių tikimasi ir laukiama originalių darbų, kuriuose būtų nagrinėjama paties autoriaus surinkta medžiaga. Nevertėtų abejoti komisijos narių kompetencija: dalykai, kurie atrodo nauji mokiniui, komisijos nariams paprastai žinomi, o jiems įdomiausi ir patraukliausi yra mokinio darbo rezultatai, savarankiškos išvalgos ir autentiškos išvados. Žinoma, naudotis mokslo ir kitokia literatūra būtina, tačiau ją cituoti ar perpasakoti reikėtų kūrybingai ir paisant etikos. Būtina skirti ir mokslinius šaltinius nuo populiariųjų, akla nepasitikėtu internetu ar populiariąja, net ezoterine, literatūra.

Kitas probleminis dalykas, ryškėjantis iš mokinių darbų, yra pastangos „užsigrobt“ kuo platesnę temą ir surinkti kuo daugiau medžiagos. Tokiais atvejais darbų autoriai paskęsta faktuose ir nesugeba jų tinkamai išnagrinėti. Siūlytina medžiagos rinkti tiek, kiek bus pajėgiama vėliau grupuoti ir analizuoti. Taip pat kai kurių darbų autoriai nepasirenka tinkamų medžiagos rinkimo kriterijų: parenka duomenų iš vienur, iš kitur ir iš to daro išvadas. Siūlytina pasirinkti vieną ar kelis šaltinius, juos aprašyti ir pagrįsti, kodėl buvo pasirinkti būtent jie. Nutarus

apklausti informantus taip pat reikėtų neskubėti, rinktis informantus rimtai ir motyvuotai, visko išsiklausti apie dominantą dalyką, o darbe pateikti apie šiuos žmones kuo daugiau informacijos (nurodyti amžių, lytį, gyvenamąją vietą ir t. t.).

Teikiant duomenis (t. y. inventorizuojant medžiagą) taip pat skatintina nurodyti kuo daugiau informacijos: reikia parašyti ne tik, pavyzdžiui, kuo vardu gyvūnėlis, tačiau ir atskleisti vardo davimo motyvus – išsiklausti paties šeimininko, kodėl jis yra davęs tokį vardą. Lygiai taip pat reikia elgtis ir su kitais kalbos duomenimis. Gerai susirinkti medžiagą labai svarbu, nuo to priklauso tolesnė darbo sėkmė.

Darbo sandara turėtų būti aiški: įvadas, dėstomosios dalys ir išvados. Problemiškiausia mokinių darbų dalis yra išvados. Primintina, kad jose turėtų būti rašoma tai, ką nustatė, atrado pats mokinys, ištyręs surinktą medžiagą; jokių būdų nereikėtų rašyti to, kas sužinota perskaičius literatūrą. Visuose filologų darbuose, ne tik kalbos, ieškoma originalumo, naujumo ir autentiškumo, žiūrima, kaip mokiniai reiškia savo mintis ir suvokia pasaulį. Savarankiškumas ir individualumas yra tik skatintini, o už atidą gimtajai kalbai vertinami visi jaunųjų filologų konkurso darbai.

Konkurso rengėjai ir komisijos nariai, vertindami darbus, visada geru žodžiu mini ir mokytojus: juk dažniausiai jie atranda mokinius, skatina juos dirbti, o apdovanotų ir paskatintų mokinių darbai yra ir jų mokytojų darbo įvertinimas.

Konkurso dienomis jaunieji filologai galėjo netrukdomi paklaidžioti po universiteto kiemus, aplankyti fakulteto auditorijas ir menes, pajusti senojo universiteto dvasią. Filologams ir jų mokytojams buvo organizuota kultūrinė programa: per atidarymą pasirodė Vilniaus Abraomo Kulviečio vidurinės mokyklos „Žodžio judesio“ teatras (vad. Vilija Niauronytė), vakare buvo galima pasiklausyti Ievos Narkutės ir Kęstučio Pleitos atliekamos dainuojamosios poezijos, per uždarymą parodytas Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos mokinių spektaklis, buvo organizuota ekskursijų po universitetą. Rengti jaunųjų filologų konkursą padėjo pirmakursės lituanistės (Aistė Sutkutė, Rasa Milerytė, Greta Lisauskaitė ir kitos), pačios buvusios tokių konkursų dalyvės.

Reikia tikėtis, kad daugelis jaunųjų filologų konkurso dalyvių nepamirš Vilniaus universiteto – sugrįš čia studijuoti ir pasklis po visus fakultetus. Visiems konkurso dalyviams – nuoširdi ir vieša padėka linkint ir toliau mylėti savo gimtąją kalbą, ja rūpintis ir didžiuotis.

Daiva Sinkevičiūtė

Gimtoji kalba, 2009 6 24–28